

Fremtidig melkeproduksjon: Hva styrer man etter?

Årets jordbruksforhandlinger endte med enighet mellom partene. Enigheten mellom staten og faglagene ble i år blant annet oppnådd ved at en «nullet ut» enkelte av de mest strukturfremmende tiltakene i statens tilbud. Men fortsatt vil det gå mot større og færre melkebruk.

I statens opprinnelige tilbud tilbød staten å ta hele kuttet innenfor reduksjonen i husdyrtilskudd til melkekyr i det minste intervallet (1-16 kyr) med minus 80 kr pr. dyr. Avtalepartene ble enige om et flatt kutt i alle størrelseskategorier på minus 30 kroner pr. ku. I forhandlingene ble også statens tilbud om å redusere driftstilskudd til melkeproduksjon for bruk som ikke inngår i samdrifter fjernet, slik at det ble beholdt uendret. Det at man valgte å redusere driftstilskuddet til melkesamdrifter, beholde arealtilskuddet grovfôr uendret, og ikke reduserte det med 25 kroner pr dekar for de første 200 dekanene slik staten tilbød, er også med på å dempe noe av de strukturdrivende elementene i årets jordbruksoppgjør.

I de samme forhandlingene ble imidlertid maksimal kumelkkvote for andre foretak enn samdrifter, etter et kompromiss, økt fra 375.000 til 400.000 liter. Staten tilbød at den skulle heves til 500.000 liter. Dette er den fjerde økningen på rad, for ved forhandlingene i 2002 ble man enig om å øke maksimal kumelkkvote fra 170.000 liter til 225.000, ved forhandlingene i 2003 ble den økt til 250.000 liter og ved forhandlingene i fjor (2004) ble den ytterligere hevet til 375.000 liter. Gjennomsnittskvoten var i 2004 på 92.000 liter.

Melkesamdrifter

Når det gjelder melkesamdrifter, er utviklingen og historien mer «broket» også når en tar for seg de siste fire forhandlingene. Ved forhandlingene i 2002 ble maksimal kumelkkvote hevet fra 500.000 liter til 750.000 liter. Samtidig ble grensen for maksimal avstand mellom bruk som inngår i samme samdrift økt fra 8 til 10 km. Under jordbruksforhandlingene i 2003 ble denne grensen forlenget med ytterligere 2 km. Kvotetaket og avstandsgrensen ble videreført i 2004, men da ble innført en antallbegrensning på 5 medlemmer ved etablering av nye samdrifter etter 1.7.2004. Ved forhandlingene i 2005 ble avstandsgrensen forlenget til 17 kilometer.

I tillegg er det ved disse fire forhandlingene (2002-2005) skjedd en utflating av tilskudd til grovfôr. Ved jordbruksoppgjøret i 2002 ble det innført tilskudd for alt jordbruksareal. Det innebar at også grovfôrareal utover 400 dekar ble støtteberettiget.

Et sentralt virkemiddel for å få samlet melkekvotene på færre bruk er kjøp og salg av melkekvoter. Ved forhandlingene i 2002 ble systemet endret. Det ble bestemt at en skulle gå bort fra at staten kjøpte opp hele kvoten til de som ønsket å selge, til at 30 prosent av melkekvoten skulle selges på det private markedet. All omsetning av melkekvote skulle imidlertid foregå innenfor hvert enkelt fylke. For de 70 prosent som skulle selges til staten ble prisen satt til kroner 3,50 pr liter. I forhandlingene i 2004 ble det åpnet for at 60 prosent av melkekvotene kunne omsettes mellom produsenter innenfor samme fylke eller kvoteregion. Nytt fra nå av var at fylkene rundt Oslofjorden (Akershus, Oslo, Vestfold og Østfold) ble én omsetningsregion. Minimum 40 prosent skal selges til staten til kroner 3,50. Hvilken pris en oppnår på det private markedet varierer. En *indikasjon* får en ved å gå inn på nettstedene for omsetning av melkekvoter. På varierer gjennomsnittsprisene for kvotesalgsåret 2004 (1.8.2003 – 31.7.2004) fra 3,70 pr liter i Oslofjordregionen til 9,50 i Rogaland. På den andre børsen, , ligger gjennomsnittsprisene som er oppnådd hittil i år, mellom kr 4,65 i Hordaland og kr 9,00 i Nordland.

Handlingsrom

En følge av denne utviklingen er at det nå, for første gang siden innføringen av kvoteordningen for melk i 1983, er et reelt handlingsrom for de enkelte melkeprodusentene til å øke produksjonen. Forutsatt at de får tilgang til økte melkekvoter, dvs. kjøpt melkekvoter.

Det er imidlertid ingen ubetydelig forutsetning. For det samlede volumet som var meldt inn for salg i 2004, utgjorde 11 prosent av det volumet en ønsket å kjøpe (). Så vurdert etter hvilke priser som oppnås på det private marked for melkekvoter, og hvor mye produsentene ønsker å kjøpe kvote fra staten, er det stor interesse for å satse. Dette inntrykket står ved lag, selv om en tar høyde for at interessen for å kjøpe melkekvote fra staten kan være noe større enn den reelle. Det henger sammen med at prisen ved kjøp av kvote fra staten er kr 3,50 pr. liter, og at hvor mye en eventuelt får kjøpt i perioder med etterspørselsskudd blir avkortet etter hvor mye en har meldt inn i utgangspunktet.

En annen vei til rasjonalisering er å gå inn i en samdrift. Ved årsskiftet 2004-2005 ble om lag 15 prosent av melken her til lands produsert i samdrifter. Her er det også mye luft mellom de registrerte gjennomsnittskvotene på 190.000 liter og kvotetaket på 750.000 liter.

Misforhold mellom mål og middel

Med de senere års heving av maksimalkvoten er det i prinsippet lagt til rette for en betydelig strukturrasjonalisering innenfor melkeproduksjonen. Gjeldende målsetninger og begrunnelse for dagens melkeproduksjon blir hult om gårdbrukerne benytter dette handlingsrommet. Det er også vanskelig å se at dette handlingsrommet er i tråd med signalene i stortingsmelding 19 (1999-2000), hvor det står at «regjeringen ikke ønsker å stimulere til etablering av enheter som er svært store etter norske forhold». Når maksimalkvoten pr. i dag er over fire ganger større enn gjennomsnittskvoten, er det spørsmål om det faktisk ikke er etablering av store enheter man stimulerer til. Det ligger også utenfor det stortingsflertallet i behandlingen av den siterte meldingen beskrev som behov for «moderat strukturutvikling».

Det ser derfor ut til at virkemidlene skygger for formålet med melkeproduksjonen i landet. Konsekvensen blir at virkemidlene er innrettet slik at en står i fare for å etablere en struktur i melkeproduksjonen som ikke er i tråd med de mål en har for melkeproduksjon. Hva styrer en etter da?

Avklaringer påkrevd

Frem mot de neste jordbruksforhandlingene er det derfor påkrevd at myndighetene og faglagene ser nærmere på hvilke mål en har for melkeproduksjonen her til lands. Tre moment som bør belyses i en slik avklaring vil være:

- Er dagens virkemidler forenlig de mål en har for melkeproduksjonen?
- Er en melkestruktur, i størrelsesorden de maksimalkvoter en opererer med nå, like eller mer bærekraftig så vel politisk som i opinionen, som dagens bruksstruktur?
- Er det sannsynlig at en klarer å opprettholde melkeproduksjon i alle deler av landet, med melkebruk i den størrelsesorden det er gitt anledning til gjennom økningen av maksimalkvotene?

En avklaring som tar opp i seg disse elementene vil antakelig være smertefull og dramatisk for mange av dagens gårdbrukere som ser for seg en fremtid som melkeprodusenter. Men alternativet vil være enda mer dramatisk, da de står i fare for å satse sin fremtid på feil bruk. En slik avklaring skylder man derfor de gårdbrukerne som står fremfor sitt livs valg mht. investering.

Av Odd Lutnæs

Landbrukets Utredningskontor

Bekymring ikke nok

Konkurransetilsynet uttrykker bekymring for at butikkjedene skal stenge ute mindre leverandører. Likevel framstår tilsynets rapport om systemet med at produsenter og leverandører av dagligvarer må betale for å få god plassering i butikkhyllene, som en aksept for systemet.

Innen landbruk, fiskeri og foredlingsvirksomhet ses det nye muligheter for lokale produkter. For slik lokal satsing blir det viktig å slippe til i butikkhyllene i de store kjedene.

Et system med betalt hylleplass kan komme til å begrense slike muligheter. Her burde Konkurransetilsynet uttalt mer enn bare bekymring.

(Leder i Bladet Vesterålen)

Snikande tvil

Det meste dreiar seg om reiseliv. Dette er i dag utan tvil vekstnæringa.

Alle ser etter mogelegheiter til å hente ut gevinstar – no eller aldri. At dette skjer i ein periode med rask nedbygging av landbruket, forsterkar berre tendensen.

Men sjølv om ekspertane for lengst har utpeika reiselivet som framtidsnæringa i bygde-Norge, melder det seg likevel ein snikande tvil. Kva skjer når pengeflaumen i det norske samfunnet ikkje lenger flyt fullt så fort og lett?

(Leiar i avisa Hallingdølen)

Optimisme viktig

- Vi ser en rivende utvikling i landbruket. Det er imidlertid viktig å være positive til utviklingen og utvikle gårdens muligheter. Bøndene må beholde optimisme.

(Leder Ole Maurtvedt, Trøgstad Bondelag, til Smaalenenes Avis)

Stort potensiale

- Hvis jordbruket blir like god på foredling som skogbruket i dag, er det et potensial til 3.000 arbeidsplasser.

(Konsernbanksjef Harald Lein, SpareBank 1 Midt-Norge, til Trønder-Avisa)

Berre to alternativ

- Bøndene går store utfordringar i møte. Det kjem heile tida nye krav som mange fjøs ikkje tilfredsstillar. Då må ein enten legge ned, byggje om eller slå seg saman.

Klart det er litt skummelt å investera så mykje. Men dersom vi vil hengja med på karusellen, gjeld det å hoppa på. Men samdrift er ikkje for alle. Det er viktig å passa i saman.

(Samdriftsbonde Egil Håbeim, Tysnes, til Haugesunds Avis)

Alltid i utakt

- Eg har sans for dei som jobbar med ei sak og står for sine standpunkt. Dyrebeskyttelsen er for nokon fæle greier, men på ein måte så tenkjer me likt. Me vil jo dyras beste. Det er bare det at slike foreiningar og næringa alltid vil vere i utakt. Det kan sikkert sjå unaturleg ut når ei ku står bunden på bås, men viss ein ikkje tek omsyn til vitenskapen og begynnar å tillegga dyr menneskelege eigenskapar, då går det galt.

(Kyllingprodusent Jone Pollestad, Hå, til Fjerbladet)

Irriterende påstand

- Jeg blir mektig irritert når dyrevernerne hevder vi må gjete dyra våre bedre eller ha rovdryrsikkert gjerde. Det nytter ikke å gjerde rovdyra ute fra innhegningen.

(Sauebonde Gunn Kolbræk, Øvre Eiker, til Bygdeposten)

Trussel mot finnmarksbønder

- Finnmark fylkeskommunes forslag til fylkesplan truer økonomien i melkeproduksjonen i Finnmark.

I overkant av 50 prosent av bondens produkter selges ut av fylket. Dersom det etableres rekrutteringskvoter eller at sovende melkekvoter aktiviseres, og disse kvotene holdes utenom markedsreguleringa, vil vi lett få en ubalanse i markedet. Resultatet kan fort være lavere melkepris til bonden.

(Leder Fred Johnsen, Finnmark Bondelag, til avisa Sáágat)

Landbruk er ærlig arbeid

- De som produserer melk burde ha fått så godt betalt at det går an å leve av det. Slik er det ikke i dag. Gårdbrukeren selv vet at det kreves effektivitet i arbeidsdagen. All mobbinga og trakasseringa bidrar til at vi mister motet. Regjeringa burde ha grepet fatt i dette og sagt at det faktisk er bra at vi har et landbruk i dette landet. For det er et ærlig arbeid vi utfører.

(Ordfører og bonde Erik Seem, Grong, til Namdalsavisa)